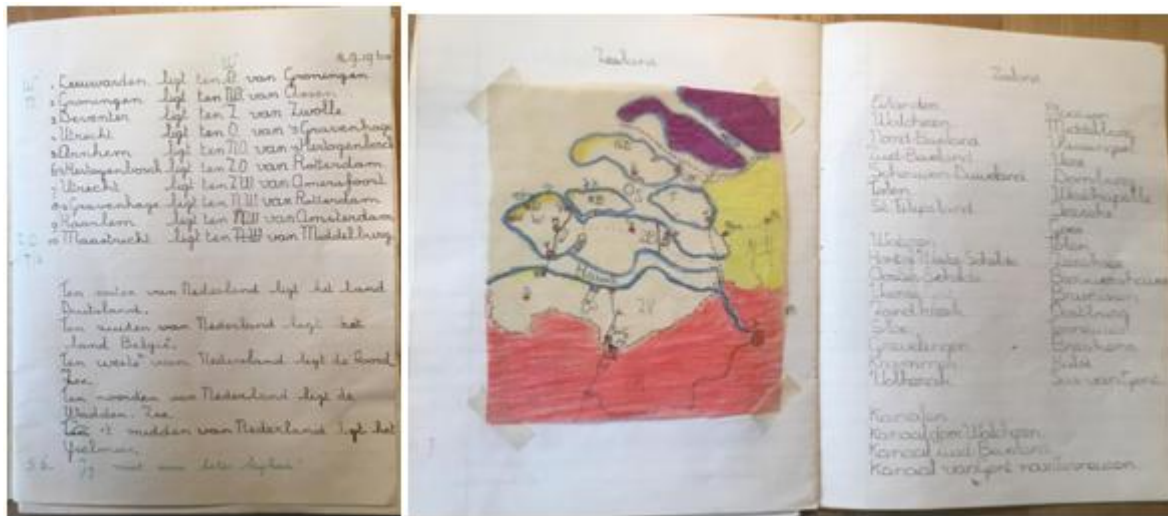

Voorjaar 2019

DE SCHOOL IN 1960

Els Koorstra (1950) uit Goes vond bij het opruimen nog een oud schoolschrift. Het is een aardrijkskundeschrift uit 1960. Ze had toen de leeftijd van 10 jaar en haar naam was nog Els Ham. Ze zat op de lagere school in Scheveningen, de plaats waar ze haar jeugd doorbracht. Het basisonderwijs was nog verdeeld in kleuterschool en lagere school. Met 6 of 7 jaar ging je naar de eerste klas van de lagere school, of zoals ook wel genoemd 'de grote school' als onderscheid van de kleuterschool. Met 10 jaar zal Els dus vermoedelijk in de derde klas van de lagere school hebben gezeten. De klas waar je klassikaal de rekentafels moest opdreunen maar ook de namen van de plaatsen in de Nederlandse provincies. Een Nederland dat toen nog bestond uit elf provincies. We kenden wel de Noordoostpolder waar de eerste bewoning ontstond, dat later zou uitgroeien tot de provincie Flevoland. Het was de tijd waar de drie r's van rust, reinheid en regelmaat hoog in het vaandel stonden. De opleiding voor onderwijzers was nog geen pedagogische academie maar een kweekschool waar je kinderen leerde opkweken tot ordentelijke burgers. Els kan zich haar schooltijd nog goed herinneren: "Je moest met je armen over elkaar zitten in nauwe bankjes. Leren schrijven met een kroontjespen die je moest dopen in een inktpotje en je pen schoonmaken met een inktlap. Een paar stukjes textiel aan elkaar genaaid met een knoop in het midden. En niet te veel lachen." Het is een beeld van de school dat je overal hoort over de jaren vijftig en de eerste jaren zestig van de twintigste eeuw. Op het eerste blad van het schoolschrift lezen we in een keurig handschrift de namen van een aantal steden, met daarbij vermeld in welke richting ze liggen ten opzichte van een andere plaats. Hetzelfde systeem zien we bij de buurlanden van Nederland. Den Haag en Den Bosch heten nog 's-Gravenhage en 's-Hertogenbosch. Er zijn wat slordigheidsfoutjes. De onderwijzer schrijft er bits onder "Jij moet eens beter kijken!" Het woord 'kindvriendelijkheid' bestond nog niet. In het schrift zien we van iedere provincie een kaartje. Op doorzichtig vloeipapier werd dat overgetrokken van een kaart. De leerling moest het gebied buiten de provincie keurig binnen de lijntjes inkleuren

en in een schrift plakken. Daarna moest je de plaatsnamen duiden. Bij het kaartje van Zeeland zien we de namen van de eilanden die nog niet met bruggen en dammen waren verbonden. Het water tussen de Bevelanden en Zeeuwsch-Vlaanderen (nog met sch) werd nog Honte of Westerschelde genoemd. Een beeld van een schoolsysteem waarop de kinderen in de eerste helft van de twintigste eeuw onderwijs kregen.

GOESE SAS IN 1953

Van Jolanda Bosselaar ontvingen we deze foto. Een groep mannen met kruiwagens. Ze schrijft er over: “Deze foto uit 1953 heb ik gevonden bij het opruimen. Deze mannen zijn de dijk bij het Goese Sas aan het opbouwen/versterken na De Ramp. Rechts is mijn vader Kees Bosselaar (1935-2015). De derde van rechts is zijn broer Jan Bosselaar (1934-2001).

In 1953 woonde de toen 17-jarige Kees nog bij zijn ouders aan het Goese Sas. Het gezin telde acht kinderen. Kees is in 1935 geboren in het Walcherse Gapinge maar eind jaren dertig verhuist het gezin naar de Broeder- en Zusterpolder bij Wolphaartdijk. Volgens dochter Jolanda Bosselaar was haar opa - de vader van Cees - boer, maar mogelijk kan dit ook boerenknecht zijn geweest. Kees bezoekt in Wolphaartdijk de lagere school. Eind jaren veertig verhuist het gezin naar het Goese Sas waar vader mogelijk in loondienst is gaan werken bij de Koninklijke Maatschap De Wilhelminapolder

(kleindochter Jolanda weet het niet zeker). Ze komen te wonen op het adres Goese Sas 5, vlak bij het bekende café 't Loze Vissertje. Het gezin Bosselaar bestond naast vader en moeder uit de kinderen Piet, Catharina, Rina, Adrie, Sentina, Kees, Jan en Floor. Alleen de oudste Piet, nu 94 jaar en de jongste Floor, nu 82 jaar, leven nog. Piet woont in Roosendaal en Floor woont nog steeds in Wilhelminadorp. Kees is later postbode geworden maar zijn broer Jan is bij de Wilhelminapolder gaan werken. Op 27 juli 2001 is Jan te Goes overleden.

Over de Watersnoodramp schrijft Jolanda nog: "Mijn vader woonde met zijn ouders, broers en zussen ten tijde van De Ramp aan het Goese Sas. Hij vertelde dat ze de dijk hebben bewaakt en net na De Ramp de dode koeien voorbij zagen drijven. De dijk heeft het gehouden. Na De Ramp zijn ze de dijk gaan opbouwen en verstevigen." Zittend op de middelste kruiwagen met alpinopet is Floor Bosselaar.

KASSEIEN IN WEMELDINGE

Als Heemkundige Kring De Bevelanden krijgen we regelmatig vragen van lezers. Deze keer een vraag uit België. "Ik was een weekendje met vrienden in Wemeldinge en ontdekte dat de Dorpsstraat twee stroken kasseien heeft langs de rijbaan. Dit vond ik opmerkelijk in een land waarin van nature geen kasseien zijn en de straten allemaal uit klinkers / bakstenen zijn opgebouwd. Ik vroeg me af of hier een verhaal bijhoort? In Vlaanderen zijn we vertrouwd met de kasseien die stilaan verdwijnen tenzij de weg landschappelijk beschermd wordt."

De Heemkundige Kring De Bevelanden zorgde voor de beantwoording van deze vraag. “Het zal u misschien verbazen, maar zo’n honderd jaar geleden waren ook in Nederland nog alle doorgaande grote wegen en stadsstraten geplaveid met kasseien. Die werden ingevoerd uit België en Duitsland. Deze bestrating was uitstekend geschikt voor het verkeer met karren en rijtuigen, en onverslijtbaar. Pas bij de opkomst van de auto en de rubberband kwam er behoefte aan een gladder wegdek, dat grotere snelheden toeliet. Sindsdien zijn de meeste kasseien geleidelijk vervangen door straatklinkers, die echter ook minder duurzaam zijn. De vrijkomende kasseien, die immers onverslijtbaar zijn, werden gedeeltelijk terug verkocht naar België, maar ook veelvuldig hergebruikt voor pleinen, parkeerplaatsen, kleinere straten en zijkanten van wegen. In de meeste oude Nederlandse steden zult u er nog veel zien, bijvoorbeeld in Middelburg en Zierikzee. In de dorpen zie je ze minder, omdat daar minder straten waren en veel dorpswegen indertijd nog onverhard waren. Maar ook daar komen ze nog wel voor, zoals in Wemeldinge. Let er maar eens op.”

KERKJE UIT 'S-HEERENHOEK

We ontvingen een foto van een lezer uit het Openluchtmuseum te Arnhem. Het is een Zeeuws protestants kerkje uit 's Heerenhoek. Op de website van het Openluchtmuseum lezen we hierover: “Op het balkon van dit 17e-eeuwse zaalkerkje staat een indrukwekkend orgel. Tenminste, zo lijkt het op het eerste gezicht. Maar schijn bedriegt,

de protestantse gemeente van 's-Heerenhoek had geen geld voor een echt orgel. Daarom schaft men in 1902 een tweedehands gemeente Vocalion aan. Het bouwjaar van de preekstoel is in het rugpaneel gesneden: 1674.” Onze lezer schrijft over het orgel: “Ze draaien prachtige orgelmuziek op het nep-orgel” We vinden op Wikipedia nog de volgende informatie: “Deze kerk werd in 1672 in 's-Heerenhoek gebouwd. Tijdens kerkdiensten zaten vrouwen aan de ene kant en mannen aan de andere kant. De dominee preekte vanaf de centraal gelegen preekstoel. Er werd betaald voor een zitplaats in de kerk. Het bogtje naast de voorzanger (vlak bij de preekstoel) was het duurst met vier gulden per jaar. Armen en kinderen hoefden niet te betalen. Zij moesten genoegen nemen met een plekje helemaal achter in de kerk of op het balkon. De kerk werd in 1832, 1888 en 1929 verbouwd.

Rond het midden van de 19e eeuw nam het aantal hervormden sterk af vanwege de Afscheiding van 1834. Veel hervormden werden gereformeerd. De gereformeerden van 's-Heerenhoek gingen in het naburige Nieuwdorp kerken. Daardoor kwam de kerk op den duur leeg te staan en raakte zij uiteindelijk in verval. In 1985 werd de kerk afgebroken en herbouwd in het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem.”

Het dorp 's-Heerenhoek is ontstaan op het kruispunt van dijken van een drietal polders, die in het begin van de zeventiende eeuw zijn drooggelegd. In 1672 bouwde de protestantse geloofsgemeente een rechthoekige zaalkerk met midden op het dak een dakruiter. In 1888 was de overplaatsing van deze kerk naar het Openluchtmuseum voltooid. Het zeventiende-eeuwse kerkgebouw is een van de vele Zeeuwse zaalkerkjes die indertijd gebouwd zijn. In 1832 vond een ingrijpende verbouwing plaats. Op het dak werden de leien vervangen door pannen. De voorgevel werd opgetrokken en de bakstenen vorktraceringen werden vervangen door houten ramen. Op de in 1832 toegevoegde galerij is in 1902 een harmonium uit 1897 geplaatst. Dit tweedehandse Vocalion met één klavier was voor de kleine protestantse gemeente beter betaalbaar dan een echt orgel. Door het namaak-pijpenfront leek het harmonium op een orgel en zo werd het in de volksmond ook genoemd.

Solidariteitskoor De Bevelanden die in de jaren tachtig de Dag van de Arbeid in Goes opluisterde met traditionele strijdlieiders. Uiterst links met baard: Piet Hamelink (later voorzitter Heemkundige Kring De Bevelanden). Rechts: dirigent Rinus de Bart (later wethouder gemeente Borsele).

DAG VAN DE ARBEID

Vandaag - 1 mei - is het de Dag van de Arbeid. Op 1 mei 1890 werd de eerste internationale Dag van de Arbeid gevierd met grote demonstraties voor de achturige werkdag in verschillende landen. Sindsdien is het nog steeds een feestdag voor sociaaldemocraten en communisten. In verschillende landen is het een nationale feestdag. In Nederland is het nooit zo ver gekomen. Maar werd dit arbeidersfeest nu ook op de Bevelanden gevierd? We gingen het na in oude kranten. Je kunt daaruit opmaken dat dit feest voor 1940 nauwelijks op de Bevelanden werd gevierd. In Zeeland vinden we wat activiteiten in Vlissingen en Middelburg, vanouds steden waar de arbeidersbeweging wat hechter was georganiseerd. Maar we vinden ook nog een toneelvoorstelling voor deze viering in het overwegend reformatorische Tholen. Verder speelt het zich overwegend af in het in 1917 door de communisten beheerste Rusland, terwijl in veel landen pogingen worden ondernomen om demonstraties te verbieden. In Nederland zijn ook demonstraties waarbij soms met enig leedvermaak geconstateerd wordt dat de belangstelling maar matig is, zoals in het christelijk historische dagblad De Zeeuw van 2 mei 1924: "Zoowel in binnen- als buitenland blijkt de 1 Mei-viering der S.D.A.P.'ers slapjes geweest te zijn. Het vuur is er blijkbaar een beetje uit." De S.D.A.P. was tot 1946 de Sociaal Democratische Arbeiders Partij, daarna is deze opgegaan in de PvdA. Na de Tweede Wereldoorlog probeert men deze traditionele meiviering wat meer leven in te bkazen. Het eerste bericht over zo'n viering op de Bevelanden vinden we in Goes. De PZC van 3 mei 1947 doet er verslag van. In schouwburg De Prins van Oranje organiseren de vakbonden van NVV samen met PvdA, jongerenorganisatie AJC, omroepverenigng de

Vara en zang- en toneelvereniging De Stem des Volks een drukbezochte 1 meiviering. De leiding was in handen van A. Buijs, later de eerste PvdA-wethouder in Goes. Als spreker had men H. van Sleen, burgemeester van Den Briel en tevens Tweede Kamerlid, een combinatie van functies die toen nog gebruikelijk was. Drie jaar later komen we weer een bericht tegen in de PZC van 2 mei 1950. Ook deze keer in De Prins van Oranje te Goes. Het programma was vergelijkbaar als de eerdere viering. De opening was nu van Ph. Haverhoek, die later fractievoorzitter van de PvdA in de gemeenteraad van Goes zou worden. Tot in de jaren zestig werd de Dag van de Arbeid in Goes op dezelfde wijze gevierd. Toen begon de ontzuiling waardoor men ook dit meifeest in die vorm niet meer vond passen. In de jaren zeventig en tachtig is nog wel geprobeerd een aantal jaren dit feest op een meer eigentijdse wijze te vieren. Nu wordt het nog marginaal gevierd en is het een stukje folklore die afgesloten wordt met het zingen van De Internationale. Wie dat wilt bijwonen kan vandaag terecht in Wijkcentrum De Spinne te Goes.

DE SCHOOL IN NIEUWDORP

Een klassefoto van de Christelijke Lagere School te Nieuwdorp uit 1944, het laatste jaar in de Tweede Wereldoorlog. Helemaal rechts staat hoofdonderwijzer Chris Melse. Na wat zoeken op de website KrantenbankZeeland vinden we een advertentie in het christelijk historisch dagblad De Zeeuw van 3 maart 1936. Chris Melse is dan ook al hoofdonderwijzer. Het is een advertentie waarin meegedeeld wordt dat aangifte van nieuwe leerlingen kan worden gedaan op zaterdag 7 maart 1936. Als toevoeging staat: "Gelieve trouwboekje mee te nemen." De foto ontvingen we van Piet en Ineke Bakker-Blankenburgh. Ze schrijven dat op de foto ook Piets broer staat. Broer Izaak Bakker is in

1933 geboren. Hij staat vooraan met bril. Izaak is later met een meisje getrouwd dat ook bij hem in de klas op de lagere school zat. Piet en Ineke weten niet of ze ook op de foto staat omdat ze ook enige tijd tbc heeft gehad waarvoor ze toen in Soest werd verpleegd. Tuberculose (tbc) was toen nog een gevreesde volksziekte waar veel mensen aan overleden. Piet en Ineke kennen niet alle kinderen op de foto, maar volgens hen staat ook mevrouw Witte-Walhout op de foto, die later met haar man in Goes de meubelzaak TMC is gestart. Een bedrijf dat nu is uitgegroeid met verschillende filialen in Zeeland en Brabant. Tweede van links is Leen Nieuwenhuijze. Zijn zoon start later een installatiebedrijf dat nu bekend is als itngroep installatietechniek. Ook delen Piet en Ineke mee dat de school nog gevorderd is door de Duitse bezetters. De lessen werden toen verzorgd op een paar zolderkamers. In de school zijn nu woningen gemaakt. Piet (1944) en Ineke (1947) hebben beiden ook op deze school gezeten.

Een nagekomen bericht:

Arjan Moerdijk: Mijn pa en ma denken dat het de volgende personen zijn, maar weten het niet zeker.

1 Onbekend; 2 Leen Nieuwenhuize; 3 Koos Moelker; 4 Max Moelker; 5 Suze van Antwerpen; 6 Arjaan van de Dorpel; 7 Trui Witte; 8 ?? Blankenburg; 9 Lein Sandee; 10 Marie Walhout; 11 To Welleman ??; 12 Jannie Geschiere; 13 Izaak Bakker; 14 Meisje ??; 15 Jongen ??; 16 Meisje met bril ??; 17 Meisje ??; 18 Joos Dekker; 19 Jannie de Kok (P.dochter); 20 Meisje ??; 21 Wim van Baalen (is 1 jaar jonger dan de anderen een klas vooruitgezet); 22 Mina Baaijens; 23 Jongen ??; 24 Chris Dekker (broer van nr. 18); 25 Meester Chr. Melse.

[ZEVENTIG JAAR GELEDEN](#)

Vandaag vieren we Bevrijdingsdag. Het is 74 jaar geleden dat er een einde aan de Tweede Wereldoorlog kwam. In Nederland konden we aan de wederopbouw beginnen. Dat gold ook voor Duitsland. Nederlandse kinderen gingen naar Noorwegen en Zweden om aan te sterken. Enkele jaren later kwamen de Duitse kinderen naar Nederland. In Goes werd in 1949 zo'n kind opgevangen in het gezin van dominee Metselaar. Zijn zoon Fré haalt hieraan nog een herinnering op:

“Herfst 1949 stond Heinzl opeens op het station, tussen een groep hongerige Duitse kinderen uit Embden. Hij droeg zo'n akelig petje met uitklapbare oorwarmers en had een grote kaart, waarop zijn naam om zijn nek hangen. Hij bleef maanden bij ons logeren en leerden ons liedjes, zoals dat van de Capriotisch visser: Bella bella bella Marie, bleib' mir treu, ich komm zurück morgen früh. Natuurlijk begrepen we er niets van en maakte er bille bille bille Marie van. Waarop mijn moeder, die zich de soms heilzame werking van censuur nog goed herinnerde, ingreep. Want "bille" in ons nette gezin dat een naam hoog te houden had, nee dat kon niet. Vandaar misschien mijn vaders uitspatting een paar jaar later: toen hij achter een pilsje op een caféterras in Wissekerke, ik achter een glaasje prik, plotseling een paar meiden narietp "oe-hoe, dikke benen". Waarna hij intevreden op zijn stoel terugzakte en begon te vertellen over zijn gezellige studententijd

VERVAL VAN MACHT EN RIJKDOM

Van André Sijnesael, een geboren en getogen Rotterdammer ontvingen we wat informatie over zijn voorouders. Zoals al uit zijn naam blijkt is die afkomstig uit Zeeuws-Vlaanderen. Van vaderskant klopt dat. De familie Sijnesael is een Rooms-Katholieke familie die via het Belgsche Watervliet naar Zeeuws-Vlaanderen kwam. Zijn moeder is Marie-Louise Johanna de Schipper, geboren in 1937 te IJzendijke. Haar roots liggen in Wemeldinge. Via vele omzwervingen komen ze terecht in Rotterdam waar in 1965 onze informant André wordt geboren. Maar we beperken ons tot zijn voorouders van moederszijde in Wemeldinge.

Een voorvader aan moeders kant was Dirk Jacobsz. de Schipper, gedoopt Wemeldinge 27-1-1753, overleden Wemeldinge 10-2-1833. Hij is de zoon van Jacob Dirksz. Schipper en Cornelia van der Perel. Dirk trouwt op 16-5-1771 te Wemeldinge, 18 jaar oud, met zijn volle nicht Janna Zuidweg, gedoopt Wemeldinge 29-7-1753 en overleden aldaar 3-12-1814. Zij was een dochter van Jan Zuidweg en Tannetje van der Perel (een zus van de hiervoor genoemde Cornelia van der Perel). Dirk's vader, Jacob Dirksz. Schipper, was landbouwer in Wemeldinge en was daar tussen 1762 en 1789 schepen (wethouder). Jacob beschikte al over een omvangrijk vermogen, verkregen van zijn vader Dirk Cornelisz Schipper (1680-1731), afkomstig uit Kapelle en oorspronkelijk beurtschipper tussen Kapelle en Wemeldinge. Hij werd landbouwer en ook schepen (wethouder) van Wemeldinge. Maar het vermogen van Jacob kwam vooral van zijn moeder, Adriana Rijn (1690-1754), de dochter van de ambachtsheer van Wemeldinge, Cornelis Foortse Rijn en Neeltje Dominicus.

Even terug naar Dirk (1753-1833). Zijn echtgenote Janna Zuidweg was eveneens afkomstig uit een rijk gezin. Net als Dirk was zij enig erfgenaam van haar ouders. Dirk en Janna hadden dus al vroeg de beschikking over beide familievermogens. Dirk's schoonvader Jan Zuidweg was landmeter, kerkmeester, schepen en schout van Wemeldinge. Een invloedrijk man dus in Wemeldinge. Dit zal zeker bijgedragen hebben aan het feit dat Dirk al vroeg tot secretaris van Wemeldinge benoemd werd. Later werd hij ook nog schepen van het dorp. In 1795, toen de Fransen ook Wemeldinge innamen, toog Dirk naar het raadhuis en zette de prinsgezinde schout Gillis Houtekamer af en werd zelf schout en later "maire" (burgemeester). Hij moest aftreden in 1811, toen het voor burgemeesters verplicht werd Frans te spreken en dat kon Dirk niet. Hij bleef wel lid van de gemeenteraad, ook na het vertrek van de Fransen.

Dirk was landbouwer en groot-grondbezitter. Er werd van hem gezegd dat hij zóveel grond had, dat hij van de Postweg (ongeveer bij de huidige A58) tot aan de Oosterscheldedijk kon lopen zonder van zijn eigen land te hoeven gaan. Bij zijn overlijden had hij talloze hypothecaire leningen tegoed van vele boeren en inwoners. Zijn boedelrekening van zijn nalatenschap telt meer dan 100 bladzijden en bevindt zich in het Gemeentearchief Goes. Het saldo van de nalatenschap bedroeg ruim één miljoen guldens. De familienaam was tot en met Dirk's geboorte 'Schipper' dus zonder 'de'. In de Wemeldingse registers is echter goed te zien dat later met potlood 'de' aan de oude inschrijvingen is toegevoegd. Vermoedelijk is dat er bij gezet om zich te onderscheiden van de vele families Schipper op Zuid-Beveland.

Dirk en Janna hebben zes kinderen die door het vermogen van beide ouders eveneens in grote welstand leefden. Het overgrote deel van de erfenis ging echter naar de oudste zoon (de voorvader van André Sijnesael) Jan de Schipper (1775-1835), landbouwer en lid van de gemeenteraad van Wemeldinge. Jan was eveneens eigenaar van meerdere hofsteden en in 1798 gehuwd met Cornelia Traas (1782-1870).

Jan kocht in 1827 een boerderij voor zijn zoon Dirk de Schipper (1799-1830) die nog altijd in de Oude Polder bij Wemeldinge ("Daar het Blauwhuys pleeg te staan") staat, hoewel sterk in verval. Een Wemeldingse schoolmeester, die het nodige schreef over het dorp, beweerde dat de kinderen van Jan de Schipper met zilveren rijksdaalders speelden in plaats van met steentjes. Hij voorspelde dat de familie De Schipper nog arm zou worden.

Die voorspelling kwam uit. Jan's zoon Dirk was nog welgesteld, zijn moeder en weduwe stierven nog welgesteld. Dirk (1799) overleed echter al op 30-jarige leeftijd en zijn weduwe Adriana de Jager (1801-1882) hertrouwde met Jacobus Lavooy. De erfenis verwaterde sterk tussen de kinderen van Dirk en die uit haar tweede huwelijk met Jacobus Lavooy. Dirk's zoon Johannis de Schipper (1823-1911) was nog maar een eenvoudige varkensboer. Zijn zoon Dirk de Schipper (1856-1917), de bet-overgrootvader van André Sijnesael was een kleine winkelier in Hoedekenskerke. De achteruitgang van de landbouw en diverse misoogsten halverwege de 19e eeuw deden ook geen goed aan het familievermogen.

De familie De Schipper, met name de tak van Dirk's zoon Jan (1775-1835) stond aan de wieg van de Christelijke Afscheiding in Zeeland. Zijn nakomelingen kerkten in Goes, in het "Kerkje van Adriaan van Velzen". Een tak van Jan's nageslacht werd Vrij Evangelisch. De tak van Jan's zoon, de winkelier Dirk uit Hoedekenskerke, stichtten de Gemeente van Jezus Christus onder het Kruis in 's-Gravenpolder en Hoedekenskerke, waar later de Gereformeerde Gemeenten uit voort kwamen. De tak van Dirk's anders zoon Jacobus (1785-1836) bleef Nederlands Hervormd. Eén van de zoons van Jan de Schipper is een keer opgepakt omdat hij tijdens de zondagse dienst op zijn stoel klom om de dominee de les te lezen.

Foto: de hoeve van Dirks zoon Jan de Schipper (1775-1835) die hij had gekocht voor zijn zoon Dirk, zoals deze werd aangetroffen halverwege de jaren tachtig in Wemeldinge.

ANTON PIECK IN GOES (1)

Soms krijgen we als Heemkundige Kring De Bevelanden wel eens documenten aangeboden waarbij we ook niet direct weten wat we er mee moeten. Je laat het enige tijd liggen, pakt het eens op en kijkt er nog eens naar. Dat overkwam ons ook bij het in ontvangst nemen van enkele boekjes. Eén zo'n boekje met de titel "Sentimentele aardrijkskunde" van P.H. Ritter Jr. uit 1951. Een mooi en gaaf in linnen gebonden boekje met korte verhalen over Zeeland met tekeningen van Anton Pieck. Even googelen leerde ons dat deze boekjes voor enkele euro's per stuk nog steeds verhandeld worden in de ramsj.

De auteur Pierre Henri Ritter (Utrecht 16 augustus 1882 - 13 april 1962) was Nederlands letterkundige, schrijver, journalist, radiopresentator en ambtenaar. Van 1928 tot 1957 - met onderbreking van de Tweede Wereldoorlog - hield hij op de radio boekbesprekingen voor de Avro-radio. In die tijd ongetwijfeld een 'BN-er', maar roem is vergankelijk en nu zullen waarschijnlijk nog maar weinig mensen herinneringen aan zijn naam hebben. Meer bekend is de kunstenaar Anton Pieck, de ontwerper van het sprookjesbos van De Efteling. Anton Franciscus Pieck (Den Helder, 19 april 1895 - Overveen, 24 november 1987) was kunstschilder en vooral bekend om zijn romantische tekeningen van een geïdealiseerd nostalgisch verleden. In het hierboven genoemde boekje staan veel van deze tekeningen van Zeeuwse plaatsen, zoals deze tekening van de Beestenmarkt in Goes. Zou hij met zijn schildersezels in Goes gestaan hebben om deze en andere tekeningen te schetsen? We citeren een stukje van Ritter bij deze tekening over Goes: "De Stad Goes is niet weids en statig als Middelburg, niet ijl en vreemd-verwezen als Veere, en verre van haar zijn de grote, onmetelijke wateren, waaraan Vlissingen, de Penelope onder de Zeeuwse steden, haar eindelijke grootheid verwacht." Het zijn lange zinnen met gezwollen taalgebruik voor de neerlandicus. Door de tekeningen zullen dergelijke boekjes ongetwijfeld een groter publiek hebben bereikt. Verderop lezen we: "Ik

zou ieder die naar Goes gaat willen raden, het te naderen in een wagen met stevige paarden bespannen, want dat hoort bij zijn aard van rustig bedrijvige landstad, waar veel degelijks wordt ondernomen in bedaardheid. Ge moet naar Goes niet over het water, maar over het bloeiende land, waarvan het het middelpunt is.” Het klinkt allenaal lief en romantisch. Ook een mooie zin is “Maar boven alles is Goes de stad van de begrenzingen.” We zijn nu bijna zeventig jaar verder. Hoe zou door de ogen van Ritter en Anton Pieck nu naar Goes gekeken worden?

EEN FAMILIEGEBEURTENIS

Jacqueline Baijens is de kleindochter van Adriana de Jager (geb. 10-3-1897, overleden 23-12-1993 Kapelle). En die is de dochter van Cornelia de Jager die zwanger is geraakt van haar werkgever Jan Anthonie van Boven (geb. 18-11-1864 Ellewoutsdijk; overleden

13-12-1932 Goes. Jacqueline zoekt een foto van Jan Anthonie van Boven. Ze hoopt dat er nazaten zijn die nog een foto hebben. Haar verhaal over deze familiegeschiedenis.

“Op 9 september 1894 loopt Gerard de Jager tegen vier uur ‘s middags naar de grote schuur van zijn hoeve midden op het dorp Kapelle. Hij neemt een stevig touw, maakt het vast aan een hoge balk, doet het andere einde rond zijn hals en springt vanaf de hooizolder de schuur in.

Eerder die dag heeft hij letterlijk zijn laatste cent vergokt en verloren. Het is het einde van een leven van verslaving aan gokken en drank. De enige reden waarom hij pas op zijn 41ste aan het einde van zijn fortuin is, is omdat er heel veel geld en heel veel land was. Zijn beide ouders zijn afkomstig van rijke en voornamelijk boerenfamilies en ook zijn vrouw komt uit een rijk boerengeslacht.

Zijn weduwe Adriana Goud blijft vervolgens berooid achter met 15 kinderen, waarvan de jongste nog geen 6 maanden oud is. De oudere kinderen worden zo snel mogelijk uit werken gestuurd – dat scheelt weer een mond om te voeden en er komt een heel klein beetje geld binnen.

Dochter Cornelia de Jager heeft juist haar 17e verjaardag gevierd wanneer haar vader dood in de schuur hangt. Ze wordt naar Goes gestuurd waar ze terecht komt bij het gezin van Jan Anthonie van Boven, een op dat moment 30-jarige veekoopman die met vrouw en kinderen woont in de Mattheus Smallegangesbuurt. Zijn vrouw is chronisch ziek en Cornelia moet het huishouden gaan doen.

Jan Anthonie van Boven is geboren op 18-11-1864 op Ellewoutsdijk als zoon van Jan van Boven, van beroep slachter, en Helena Lookerse. Hij trouwt op 16/6/1892 op ‘s Heer Arendskerke met Janna Mieras. Als Cornelia de Jager hun huishouden komt doen, hebben ze twee kinderen. Een half jaar later wordt er een derde kindje geboren.

Nog eens een paar maanden later raakt Cornelia de Jager zwanger van haar werkgever, Jan Anthonie van Boven. Als de zwangerschap niet meer te verbergen is, wordt ze oneervol ontslagen en terug naar haar moeder op Kapelle gestuurd. Daar bevalt ze op 10-3-1897 van een dochttertje wat ze Adriana noemt, vernoemd naar haar eigen moeder Adriana Goud.

Baby Adriana de Jager weet niet beter of ze is het 16e kind in het gezin; ze is er van overtuigd dat haar grootmoeder haar echte moeder is. Ze deelt de bedstee met haar jongste tantes die ze beschouwt als haar zusters. Maar de kinderen op het dorp kennen wél de waarheid en die krijgt ze dan ook al snel te horen: “Jij bent een onechten” zeggen ze tegen haar.

Als ze vervolgens verkering krijgt met Cornelis Baijens, een dorpsgenoot, kan er aanvankelijk niet getrouwd worden. Haar aanstaande schoonvader, tevens de postbode van Kapelle en dus in zijn eigen beleving een Zeer Belangrijk Man, ziet het namelijk niet

zitten dat zijn tweede zoon trouwt met een bastaard. Maar zijn vrouw heeft het laatste woord: Adriana kan het ook niet helpen dat ze is wie ze is. En dus volgt in 1922 de verloving en in 1925 wordt er getrouwd.

Het koppel gaat wonen op de Postweg op Kapelle; op dat moment een belangrijke doorgaande route op Zuid-Beveland. En regelmatig wordt Adriana door haar burens toegeroepen: “kom eens kijken, je vader loopt daar”. En dan passeert Jan Anthonie van Boven met een paar koeien. Maar Adriana moet niets van hem weten.

Adriana de Jager sterft eind december 1993 op 96-jarige leeftijd op Kapelle. Al die tijd heeft ze geen contact gehad met haar vader, en ook niet met haar vele halfbroers en zusters. Wellicht hebben die ook geen idee van haar bestaan. Maar omgekeerd wel. Het is een rare situatie.

Jan Anthonie van Boven krijgt in totaal 13 wettelijke kinderen waarvan er 5 sterven als kind. Uit zijn eerste huwelijk met Janna Mieras overleven alleen Jan Marinus (die als jong volwassene emigreert naar Amerika) en zoon Marinus Jacob. Twee jaar na het overlijden van Janna Mieras hertrouwt hij op 36-jarige leeftijd op Nieuw- en Sint Joostland met de dan 23-jarige Sentina Reijnoudt.

Sentina Reijnoudt overlijdt op 27/2/1919 in Goes, kort na de geboorte van haar jongste zoontje wat ruim een maand na de dood van zijn moeder ook sterft. Uit dit huwelijk overleven Leendert Paulus (1902), Helena Cornelia (1906), Jacob Jan (1907), Sentina Johanna (1909), Anthonie Jan (1910) en Sentinus Paulus (1911).

Zoon Anthonie Jan van Boven begint later een brandstoffenhandel aan de Van Hertumweg in het tegenwoordige Goes-Zuid, op de plaats waar nu ongeveer de benzinepomp van de Agrimarkt staat. Later heeft hij op dezelfde locatie een garage.

Jan Anthonie van Boven, de biologische vader van Adriana de Jager, overlijdt op 13-12-1932 op kwart voor vijf 's middags in Goes op 68-jarige leeftijd. Hij werkt dan nog altijd als veekoopman. Het zou fijn zijn als op deze pagina ook zijn foto zou kunnen staan.”

Foto 1: Adriana Goud op latere leeftijd.

Foto 2 : Cornelia de Jager.

Foto 3: Adriana de Jager en Cornelis Baijens.

ANTON PIECK IN GOES (2)

Vorige week schreven we een stukje over Goes uit het boekje ‘Sentimentele aardrijkskunde’ uit 1951 van P.H. Ritter Jr. met tekeningen van Anton Pieck. Het is een boekje over Zeeland. Met het doorbladeren valt er ook een artikeltje uit met een verklaring voor de merkwaardige titel. Het ademt de sfeer van de jaren veertig kort na de Tweede Wereldoorlog. “Het komt in deze tijd, waarin wij toch nog steeds nooit geheel vrij zijn onze vakantie in het buitenland door te brengen i.v.m. de deviezenbeperkingen en dikwijls op neer om ons eigen land te gaan ontdekken. En dat is een van de waarlijke zegeningen dezer deviezenbeperking, want ons land is zo machtig mooi voor hen, die ogen hebben waarmee waarlijk gezien wordt, die oren hebben waarmee werkelijk gehoord wordt en die een hart hebben, dat zich openstelt voor die prachtige sfeer, die wij op 1001 plekjes van ons kleine land aantreffen.” Het Europa met zijn open grenzen moest nog komen. Voor vakantie waren we vooral aangewezen op de mooie plekjes in eigen land. De auteur schrijft dan ook “Wij gaan op reis, wij plegen aardrijkskunde en wij plegen sentimentele aardrijkskunde, wanneer onze reis in de richting gaat van een veelal vergeten provincie, die een der schoonste van ons land is, het Gewest Zeeland.” Inderdaad een sentiment.

Het hoofdstuk bij deze tekening heeft als titel “Het beweeglijke in de rechte stad Goes”. We citeren enkele stukjes: “Ik heb u nu zoveel geschreven over de rechte, strakke pleinen van Goes, dat ik bijna vrees mijn goede stad te hebben verongelijkt, want zij is rhytmisch zoals weinig steden zijn. Zo strak-rechthoekig als haar Groote-Markt, zo goedmoedig-rond is haar haven. Zo beweeglijk nu als het leven der gebouwen aan de haven, zo beweeglijk is het leven der mensen op de Kreukelmarkt, om de grote, blanke

Kathedraal van Sinte Magdalena heen.” Tegen zoveel lyriek in die eerste na-oorlogse jaren kan de promotie van ‘Goes is goes’ niet op.

De Lange Kerkstraat in 1952. Voor no. 16 staan een drietal vrouwen in dagelijkse kledetracht

ZOEKTOCHT NAAR FAMILIE-GESCHIEDENIS

Ad Fraanje woont al jaren niet meer in Zeeland. Toch bezoekt hij nog regelmatig zijn geboorteplaats Goes. Zijn opa en vader hadden in de Korte Vorststraat een meubelzaak, Fraanje&Zn. Ook gaat hij dan naar het Gemeentearchief Goes waar archivist Frank de de Klerk dan weer iets bijzonders heeft gevonden. Deze keer een paar nota's van de meubelzaak van zijn opa Adriaan Fraanje en zijn zoon Joost. De nota's waren ingediend voor geleverde werkzaamheden bij instellingen zoals het Gasthuis, Gemeentereiniging, Gemeente en Gemeentewerken. Alles met datum en omschrijving en stempel en paraaf voor fiattering betaling. De nota's waren toevallig bewaard gebleven.

Zo is er een nota uit 1958 voor het leggen van Jabo tapijt op de kamer van de gemeentearchivaris. Op de nota staat het adres Korte Vorststraat 28. Dit was het pakhuis met stalling voor kar en auto, en de opslag van rompen van stoelen, en van diverse materialen. De dochter van stoffeerder Arie Herlaar kon dit bevestigen. Die stoffeerderij is later verplaatst naar de overkant, het voormalig woonhuis nr 15. Dat pand is een paar jaar geleden afgebroken, er staat nu nieuwbouw. Het pakhuis op nr. 28 staat er nog wel. Op de foto uit 2015 is het rechts te zien, in het midden met ramen dichtgetimmerde groene planken. Het huisje daarachter op zelfde hoogte behoorde bij het pand van de Gruyter in de Lange Kerkstraat. Tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw behoorde dit bedrijf met Albert Heijn en Simon de Wit tot de grootste

kruideniersbedrijven van het land. Er was ooit een grote brand omstreeks 1953. Later hoorde het bij een café. Wie weet de naam van dat café? Er heeft in de jaren vijftig ook nog een snackbar in gezeten van de broers Leijnse. Als kind heeft Ad Fraanje daar veel ijsjes gekregen en alle plaatjes uit de jukebox gehoord.

Links in het midden op de nummers 28, 30 en 32 waren de pakhuizen van ijzerwarenwinkel Merison in de Lange Kerkstraat. Die had ook het grote pakhuis rechts laten (ver)bouwen. Daar zat volgens de kadastrale kaart uit 1832 een Franse school. Links van het pakhuis op nummer 21 was de toegang tot de praktijk van advocaat en procureur mr. H.C.J. Zaaijer, die woonde in de Lange Kerkstraat 16. Via een overdekte gang kwam je bij zijn praktijk in de tuin. Hij was advocaat in Goes sinds 1912. Ad Fraanje kende het gebouw omdat hij bevriend was met de zonen van advocaat en procureur Renting, die de praktijk en woonhuis overnam rond 1960. Ad zat in de klas bij zijn zoon Hantz die inmiddels is overleden. Hij heeft nog wel contact met de andere zonen van advocaat Renting, Arnold en Gerke. Arnold woont in Zweden en Gerke is emeritus dominee te Zuidhorn in Drenthe. Gerke is gehuwd met Rennie van der Wal, dochter van de boekhandelaar die rond 1960 de boekhandel van de Fa. Verheule, op de hoek van de Papegaaistraat en de Korte Vorststraat, overnam.

Foto 1: de Korte Vorststraat in 2015.

Foto 2: Korte Vorststraat 21, de praktijkingang van mr. H.C.J. Zaaijer.

Foto 3: de Lange Kerkstraat in 1952. Op nr. 16 de advocatenwoning (eerst Zaaijer, later Renting).

OMNIBUS

Heidi Hannewijk stuurde deze foto van een omnibus in Goes met haar opa als koetsier. Volgens het opschrift reed deze op de lijn Goes-Wolfaartsdijksche veer. Een vroege vorm van openbaar vervoer. Een omnibus (omnibus is Latijn: voor allen), ook wel: paardenbus, was een wagen voor lokaal openbaar vervoer. Hij reed op een gewoon wegdek, dus niet op rails, en werd voortgetrokken door een of meer paarden. Hij volgde een vaste route en reed op vastgestelde tijden. De paardenbus werd tot in het begin van de twintigste eeuw gebruikt. Daarna werd hij vervangen door de met een motor aangedreven autobus.

De paardenbus werd meestal door twee paarden getrokken, tenzij het gehele traject vlak was. Als er een helling in het traject was van meer dan zeven graden werd er een derde paard toegevoegd. In het vlakke Zeeland zal dus één paard wel voldoende geweest zijn, zoals ook op de foto is te zien.

Het grote voordeel van de paardenbus was de flexibiliteit. Routes konden worden aangepast, en de bussen konden scherpere bochten maken dan de later ingevoerde trams. Later, toen ze gedeeltelijk door paardentrams werden vervangen, bleven ze in gebruik als taxi en als hoteltaxi. Tegenwoordig worden ze nog wel verhuurd voor speciale gebeurtenissen.

Deze foto heeft eerder op de facebookpagina Rondje Goes gestaan. Peter Frijhoff zocht nog wat gegevens en merkte op: "Een zekere David Hannewijk was koetsier bij L.G. van Overbeeke, een ondernemer die in 1900 de omnibusdienst Goes-Wolfaartsdijksche veer overnam. Van Overbeeke had stalhouderijen aan de Van de Spiegelstraat en Voorstad. In 1914 stopte Van Overbeeke met zijn omnibusdienst en op 14 januari 1914 werden in het café van Jan de Grauw tegenover het station 7 paarden en een omnibus geveild door notaris Pilaar (Krijger zette daarna de dienst met autobussen voort). In de Goesche Courant van 8 januari 1914 maakt David Hannewijk bekend dat hij "wegens opheffing

van den omnibusdienst", zich als vrachtrijder Veer-Wolfertsdijk-Goes heeft gevestigd. In de rubriek 'Een oud-eilandbewoner weet te vertellen...' in het Noord Bevelands Nieuws- en Advertentieblad van 23 februari 1984 word de bus nog genoemd door P.C. Noordhoek. De foto zou genomen kunnen zijn aan de Ganzepoortbrug rond 1914."

FRANKEN & VAN WEEL

Van Trudie de Pooter ontvingen we enkele foto's van Franken & Van Weel. Het zijn foto's van een landbouwbeurs in 1947 in de Jaarbeurs te Utrecht. Haar vader was vertegenwoordiger van dit bedrijf. In het Gemeentearchief Goes vonden we foto's en een beschrijving van de geschiedenis van dit bedrijf. Bij het vijftigjarig bestaan in 1942 schreef L. Franken, kleinzoon van de oprichter, een korte brochure over de oprichting van dit bedrijf. Hij heeft daarvoor de memoires van zijn vader N. Franken gebruikt. In januari 1892 begonnen Lambrecht Franken (1858-1920) en Marinus Goemans aan de Turfkade te Goes een winkel in ijzerwaren, landbouwwerktuigen, kachels en haarden onder de naam 'Franken & Goemans'. De familie Franken woonde boven de winkel waar mevrouw voor de koffie van het personeel zorgde. Voor de stalling van de landbouwwerktuigen werd een kolenpakhuis tussen 'De twee poorten' gehuurd. Dat is nu de J.A. van der Goeskade ter hoogte van het Molenplein in Goes. Het bedrijf begon met één werknemer. Het was nog de tijd dat landbouwmachines met paarden werden voortgetrokken. Veel van deze machines waren van Nederlands fabrikaat en kwamen van de firma Stout uit Tiel. Een bekende machine van dit bedrijf was de hekdorsmachine, de voorloper van de huidige dorsmachine waarmee het graan gedorst wordt. Ook had men hondentredmolens om room te stampen in de karnton. In 1896 komt Willem Karel van Veen in dienst van het bedrijf die zijn 40-jarig jubileum zal vieren. In 1901 treed David van Weel, een neef van een goede klant - de heer Kolf te 's-Gravenpolder - als firmant toe. Vanaf dat moment gaat het bedrijf verder onder de naam 'Franken & Van Weel'. Van Weel was een techneut en mede door hem kwam de eerste verbrandingsmotor in het bedrijf. Door ziekte moest Van Weel in 1908 het bedrijf verlaten. De naam bleef ongewijzigd en het bedrijf werd voortgezet door oprichter Franken en zijn dochter en zoon. Het ging voorspoedig met het bedrijf, dat inmiddels ook

een vestiging in de Singelstraat had. In 1941 werd deze uitgebreid waardoor er op de begane grond een showroom kwam en daar boven de kantoren.

LANDVERHUIZERS

Vorige maand plaatste Peter Bolderman deze foto op facebook. Het is een opname van het eerste deel van de tv-serie over de jaren vijftig. Het ging over de massale emigratie van Nederlanders naar Canada, Australië en Nieuw-Zeeland. Het verhaal werd in beeld gebracht van een gezin uit een Brabants dorp dat naar Canada was geëmigreerd. Tussen de mensen die aankwamen in Canada ook deze vrouw in Bevelandse klederdracht. Wie zou dit zijn? Zou iemand deze vrouw nog herkennen? Hoe zou het haar en haar gezin zijn vergaan? Uit eerdere emigratieverhalen van het eind van de negentiende eeuw weten we dat die eerste generatie hun hele leven heimwee bleven houden. Maar was dat ook zo met de emigranten uit de jaren vijftig? Zijn er lezers die ons die verhalen kunnen vertellen? Weet je iets van familieleden die zijn geëmigreerd? We horen het graag. Nieuwsgierig gaan we op zoek in de Krantenbank. Talloos zijn de advertenties en artikelen in de Zeeuwse kranten. Voorlichtingsbijeenkomsten in veel plaatsen. We komen op de Bevelanden advertenties tegen van bijeenkomsten in schouwburg De Prins van Oranje en Melksalon De Landbouw in Goes. Verhuisbedrijven die zich aanbieden voor de overtocht. Landbouworganisaties en arbeidsbureau die hun diensten aanbieden. Er was zelfs een Regeringscommisaris voor Emigratie. Kortom emigratie was 'hot'.

"De bevolking van Nederland neemt sneller toe dan in enig ander land in West Europa. We moeten er rekening mee houden dat ongeveer honderdduizend Nederlanders per jaar als landverhuizers ons land zullen moeten verlaten", zo sprak ingenieur Van den Broek, oud-minister van Financiën, het bioscooppubliek vanaf het witte doek dreigend toe. In zijn nieuwjaarstoespraak van 1950 zei premier Drees: "Een deel van ons volk moet

het aandurven zijn toekomst te zoeken in grotere gebieden dan eigen land". De premier liet koningin Juliana in de troonrede van 1950 vervolgens melden: "De snelle bevolkingsgroei en de beperkte oppervlakte beschikbare grond vereisen een krachtdadige bevordering van de emigratie". Vooral in de landbouw waren veel mensen nodig in landen als Canada en Australië. Er was daar volop grond maar te weinig mensen om die grond te bewerken. Daarnaast waren er veel boerenbedrijven die geen opvolgers hadden. Vooral uit de agrarische provincies als Zeeland waren emigranten zeer welkom. De overtocht werd betaald en men kreeg enkele honderden guldens als 'landingsgeld' om een bestaan op te bouwen. Men kreeg taal- en omscholingscursussen. Dat laatste was nodig om mensen om te scholen voor de landbouw want in Canada zat men niet op 'kantoorbediendes' te wachten.

Dat er aan deze emigratie ook veel verdrietige kanten zaten was ook toen al bekend. Men verliet immers de vertrouwde omgeving van familie en vrienden. De communicatiemiddelen die we nu hebben waren nog niet uitgevonden. Voor velen betekende het een afscheid waarbij men nooit meer iets van elkaar zou vernemen. In zijn nieuwjaarstoespraak van 1954 sprak premier Drees de opbeurende woorden: "Als geheel is het een bewijs van levenskracht en levenswil. Velen biedt het ongekende mogelijkheden om ongebruikte energie tot volle en ruime ontplooiing te brengen." Het aantal inwoners was inmiddels de 10 miljoen overschreden. Emigratie werd nodig gevonden omdat men van mening was - mede door de geboortegolf na 1945 - dat er voor al deze mensen geen bestaansmogelijkheid was in Nederland. Met duizenden waagden men de sprong over de oceaan. Pijnlijk maar het kan niet anders was de algemene opinie

BURGEMEESTER PIJL HOGEWEG

"Hij is 39 jaar en enigzins gezet. Hij draagt een donker kostuum, dat blauw blijkt als de zon er over speelt, en een witte zijden das. Zijn stem is aangenaam, net zo duidelijk als de meningen en denkbeelden, die hij over bepaalde zaken heeft. Hij spreekt kort en snel

in weinig ambtelijke woorden. Zo op het oog is het een burgemeester, die qua karakter bij zijn mensen niet uit de toon valt: zakelijk en open.” Een citaat uit de PZC van 12 januari 1966 waar de verslaggever een beeld schetst van Cornelis Pijl Hogeweg die zojuist is geïnstalleerd als burgemeester van Yerseke. Hij zou die functie behouden tot aan de gemeentelijke herindeling in 1970. Daarna werd hij burgemeester van de nieuw gevormde gemeente Reimerswaal. In 1976 maakte hij als burgemeester de overstap naar de gemeente Zwijndrecht waar hij deze functie vervulde tot aan zijn pensionering in 1991. Cornelis (Cees) Pijl Hogeweg werd op 24 februari 1929 op het voormalige eiland Marken geboren met de familienaam Hogeweg. In 1932 werd een verzoek ingewilligd om zijn moedersnaam Pijl er aan toe te voegen omdat die naam anders zou uitsterven. Hij was lid van de Anti Revolutionaire Partij (ARP) die in 1980 opging in het CDA. Hij was kerkelijk actief in de Nederlands Hervormde Kerk (nu PKN). Als burgemeester van zowel Yerseke als Reimerswaal heeft hij zich in de jaren zeventig ingezet voor het behoud van de mosselcultuur in Yerseke, welke bedreigd werd door de plannen tot totale afsluiting van de Oosterschelde. Een plan dat later gewijzigd werd door de bouw van de Oosterscheldekering, een staaltje waterbouwkunde wat nog steeds als de trots van Nederland wordt gezien. Op 13 april 2019 is Pijl Hogeweg op 90-jarige leeftijd te Hellevoetsluis overleden. Reden voor een verzoek tot een voorstel in de gemeenteraad van Reimerswaal om in Krabbendijke een straat naar deze burgemeester te vernoemen. Zijn vorige gemeente Zwijndrecht is ze daar al in voor gegaan, daar is een Burgemeester Pijl Hogeweglaan. Een artikel daarover verscheen in de PZC van 29 mei 2019. <https://www.pzc.nl/bevelanden/burgemeester-pijl-hogeweg-verdient-een-eigen-sstraat-in-reimerswaal~a0be8c90c/>

EEN LEVEN IN DE MUZIEK

De ogen van de 89-jarige Jan Valkier (geb. 8 maart 1930) gaan nog glunderen als hij het over zijn muziek heeft. Als jong broekie had hij zich voor de Tweede Wereldoorlog zelf geleerd op een instrument te spelen, een fluit. Na de Bevrijding werd hij lid van Excelsior in Goes, een muziekkorps dat geworteld was in de christelijke vakbeweging van het CNV. De eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog was Valkier enkele jaren instructeur van de jeugd. Er was nog niet zoveel. De weinige verenigingen die er waren trokken dan ook veel leden aan. In Goes hadden ze drie muziekkorpsen. Ook daarin was de verzuiling nog goed voelbaar. Naast het hervormde Excelsior had je van dezelfde geloofsgenoten ook Hossana en het neutrale Euphonia. Alleen het laatste muziekkorps bestaat nog. Die eerste jaren na de oorlog waren de jaren van grote bloei. Valkier: "We gingen ieder jaar met een bus naar een muziekconcours. We gingen het hele land door van Amsterdam tot Appelscha. Honderden muzikanten trof je daar. Zo'n concours werd dan door de plaatselijke dominee geopend." Van oorsprong was Excelsior een pijperkorps dat veel prijzen behaalden op die concoursen. Duizenden bezoekers trok men. De repetities waren op een schoolplein in de Nieuwstraat in Goes. Ook werden er op de Grote Markt in Goes taptoe's georganiseerd. De Grote Markt heeft een geweldige akoestiek. Veel korpsen kwamen graag naar Goes. Vergaderingen waren er in een zaaltje van café De Melksalon van Meijers aan de Oprit Grote Markt in Goes.

Jan Valkier is een echte organisatieman. In Goes had hij een zelfstandig assurantielokantoor waardoor hij veel contacten had. Veel bestuursfuncties heeft hij vervuld maar nooit bij Excelsior.

Moeiteloos noemt hij de organisaties waar hij wel in het bestuur zat: Manhuistuinconcerten, winkeliersvereniging Kreukelmarkt, Zeeuws Mannenkoor waarvan hij mede-oprichter is, CNV, voetbalvereniging Goes. En terwijl hij dit zegt haalt hij ook nog een miniatuur draaiorgel tevoorschijn. Gekregen bij zijn afscheid als landelijk voorzitter van de draaiorgels. Voor al deze activiteiten werd hij onderscheiden als Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Kon je vroeger op dagen als Koninginnedag een muziekkorps door de straten zijn marcheren, dat is er nu niet meer bij. Valkier: "Vroeger stonden er wel duizend mensen langs de kant van de weg als we er aan kwamen. Vaak was er maar één politieagent om de orde te bewaren. Ik stond dan als vrijwilliger het verkeer te regelen." Door de omvang van de instrumenten kan dat marcheren niet meer. Daarnaast kampen alle muziekkorpsen met een dalend aantal leden. Toevallig kwam op de dag van dit interview een artikel op de website van de PZC over het showkorps Jonge Kracht uit Kapelle. De muziek is vervangen voor 'show'. Maar zo lezen we in het artikel levert dit geen nieuwe leden op. Een citaat: "Het worstelt met een oubollig imago. Met een dalend ledental als gevolg. Tegelijkertijd zijn ze razend populair bij het publiek. Als ze willen, is er wekelijks een podium. Jonge Kracht kampt, net als andere korpsen, met een ouderwets imago. „Mensen denken dat we alleen hoempapa muziek spelen”, zegt Kok. „Als dat zo was, verdwijnt het plezier in muziek maken snel. Ons repertoire is juist heel modern. We spelen zelfs nummers van Avicii." Niet alleen de muziek is modern. Ook de show is spectaculair." Vroeger had een muziekkorps ook een vormene taak zoals het leren bespelen van een muziekinstrument. Nu kun je naar de muziekschool en als je heel goed bent naar het conservatorium of de rockacademie.

Foto 1: de 21-jarige Jan Valkier in 1951.

Foto 2: De jaarlijkse uitvoering van Excelsior in het Schuttershof te Goes (1949).

Foto 3: In 1949 Excelsior marcherend door de straat.

Foto 4: Excelsior in 1946, staand tweede van rechts de 16-jarige Jan Valkier.

SMEDERIJ SANDERSE IN SCHORE

Een berichtje op de website van de PZC op 1 mei 2019: "Smederij Sanderse bestaat dit jaar 100 jaar. Een jubileum dat bijna geruisloos voorbij gaat. Bijna, want de gemeente Kapelle wilde er toch aandacht aan schenken en bracht een bloemetje. Sanderse is nog een traditionele smederij en de kans is groot dat dit het laatste jubileum is van de smederij in zijn huidige vorm. Mede door gebrek aan opvolging wordt gewerkt aan een nieuwe invulling van het pand. Wanneer smederij Sanderse exact van start gegaan is, is niet bekend. Alleen het jaartal 1919 staat in de archieven vermeld."

We gingen op onderzoek in het archief van de website KrantenbankZeeland. Zou er iets meer te vinden zijn over deze smederij? In De Zeeuw, christelijk historisch nieuwsblad voor Zeeland van 27 augustus 1919 vinden we een advertentie dat per 1 september de smederij van de heer M. Boone is overgenomen door Jacob Sanderse, gediplomeerd hoefsmid. Hij beveelt zich beleefd in de gunst aan als 'Grof-, Hoef-, Kachel-, Rijtuig- en Scheepssmid' aan. De advertentie eindigt met de wervende zin 'hopende door vlugge en soliede bediening zich het vertrouwen waardig te maken.' In het zelfde dagblad van 16 februari 1920 staat een advertentie waarin men een rosmolen, gebruikte keukenkachel en een balansploeg te koop aanbiedt. In dezelfde krant van 5 april 1921 vinden we weer een advertentie. Smederij J. Sanderse te Schore biedt te koop een ijzeren drinkbak, keukenkachels, tweepaards ros en een vrachtkar. Het gaat blijkbaar goed met de smederij want in de Middelbrcsche Courant van 12 mei 1925 vinden we een advertentie waar men personeel vraagt. Twee ijzerwerkers en twee klinkers voor luchtdrukklinkwerk worden er gevraagd. Op 24 januari 1927 vraagt men een leerjongen. In dezelfde krant van 20 september 1935 worden een elektrische lichtinstallatie en een benzinemotor te koop aangeboden. Op 20 maart 1936 biedt men te koop 'nieuwe zware vorentrekkers'. Op 13 oktober 1939 een 'gebruikte bietenmolen'. Tijdens de Tweede Wereldoorlog komen we van verschillende smederijen advertenties tegen maar niet van Smederij Sanderse. Maar na het einde van de oorlog vinden we weer kleine advertenties in de PZC. Op 30 juli 1949 wordt een 'partij smalspoor' aangeboden. In de PZC van 31 december 1968 wenst

constructiewerkplaats Sanderse clientèle, vrienden en bekenden een voorspoedig 1969. In de kranten van deze eeuw vinden we verschillende advertenties van Smederij Sanderse waarbij men zich vooral toelegt op het maken van sierhekken en schoorsteenkapen. Ook het werkgebied is uitgebreid omdat de advertenties staan in de Eendrachtsbode, een advertentieblad dat in Tholen verschijnt.

Foto uit de PZC: huidige eigenaren Petra en Jaap Sanderse.

[ANNIE M.G. SCHMIDT](#)

Vorige maand op 20 mei was het precies 108 jaar geleden dat schrijfster Annie M.G. Schmidt in Kapelle werd geboren. Geheel toevallig plaatste Jaqueline Baijens op die dag deze foto die in het fotoalbum van haar opa en oma zat. Op de foto staat bovenste rij tweede van links (in klederdracht) de zus van haar opa Adriana Saaman-Baijens. Die was getrouwd met Pieter Saaman. Op de foto op de voorste rij rechts staat een kind. Oplettende lezers meenden hierin Annie M.G. Schmidt te herkennen. We vroegen het aan amateur-historicus en geboren en getogen inwoner van Kapelle, Gerard Lepoeter. Hij heeft Annie en haar ouders goed gekend. Zijn reactie: "Het lijkt me zeer waarschijnlijk dat het kleine meisje Annie M.G. is, geboren in 1911. De foto zou dan dateren van omstreeks 1918. In die tijd was er een zangkoor."

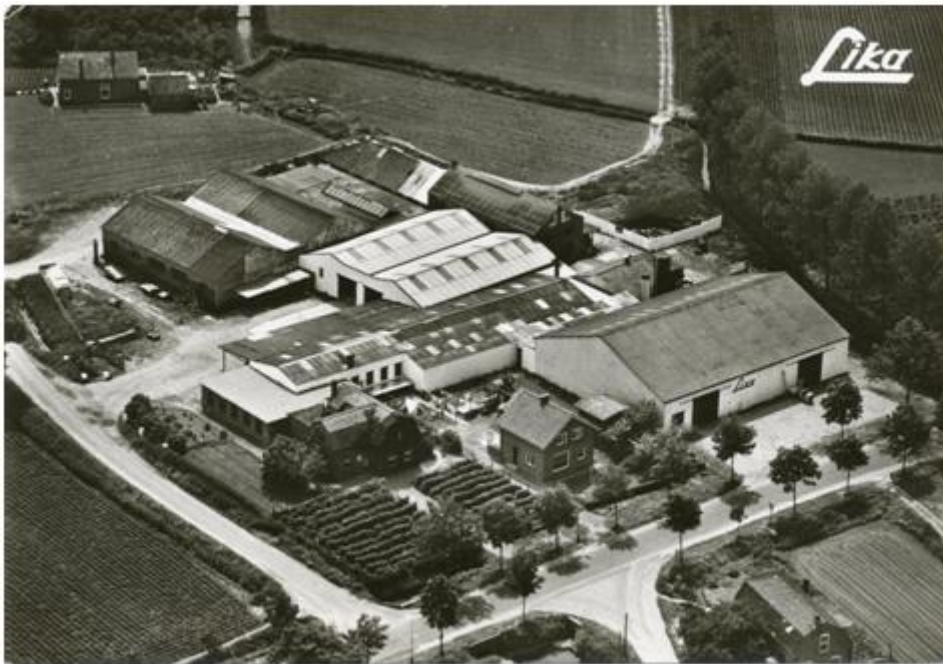
Dat laatste vraagt om een toelichting. Dezelfde foto vonden we ook in de Beeldbank Kapelle van het Zeeuws Archief met omschrijving: "De Hervormde meisjesvereniging te Kapelle. Vooraan tweede van links: Maatje de Groene, derde van links mevrouw Schmidt, de moeder van Annie M.G. Schmidt"

Deze personen kloppen en worden ook bevestigd door Gerard Lepoeter. De tamelijk gezette mevrouw op de voorste rij in het zwart met een wat pompeuze hoed is mevrouw Schmidt-Bouhuis, tweede van links in klederdracht is Maatje de Groene. In de toelichting van het Zeeuws Archief staat dat het de Hervormde meisjesvereniging is. Lepoeter schrijft daarover: "Dit is m.i. niet de meisjesvereniging Tabitha, opgericht door mevrouw

Schmidt in 1910. Het lijkt me eerder een zangkoor. Er staat één man op de foto, dat zou de dirigent kunnen zijn.”

Tot slot nog iets over Maatje de Groene. In 1993 heeft Annie M.G. Schmidt een boekje uitgegeven met de titel ‘Wat ik nog weet’. Ze heeft daarin haar jeugdherinneringen opgeschreven. De familie De Groene komt daar ook in voor. Op pag. 14 lezen we: “Mijn broer werd geboren in 1903, tussen twee gestorven zusjes in. Toen het derde zusje, dat was ik, in de wieg lag was hij niet blij en niet dankbaar, zoals hij had horen zijn. Geen wonder. Alle aandacht van mijn moeder ging naar dat kostbare kleinood in de wieg en voor hem bleef er bitter weinig over. Op een dag kwam hij thuis van een bezoek aan boer De Groene en zei: “Ik kom zusje halen.” “Zusje halen?” “Ja, ik heb haar geruild voor een kalf.”

De dochters van boer De Groene worden op pag. 71 genoemd: “Zijn dochters, allebei ongehuwd, zaten links en rechts van hem op harde stoelen. Hun witkanten mutsen als vlinders op hun hoofd, bloedkoralen zo groot als duiveieren om hun nek. Maatje en Marie heetten ze en ze hadden dezelfde strenge gezichten als hun vader, het hadden Spaanse infanten van middelbare leeftijd kunnen zijn.”

DE JAMFABRIEK IN KAPELLE

Een foto met een berichtje op facebook van Jacqueline Baijens: "De jam" zoals mijn oma hem noemde: Jamfabriek en groentendrogerij van Van Liere, later de LIKA. Op de hoek van Maalstede en de Postweg, vanuit de lucht. Het bedrijf is later gesloten en afgebroken.” Wat was dit voor bedrijf? En waarom is het verdwenen? En over welke periode heeft het bestaan? We beginnen maar eens te zoeken in de krantenbank. We vinden in de jaren zestig van de twintigste eeuw advertenties waarin personeel gevraagd wordt. “Sollicitaties aan A.J. van Liere en Zonen, conservenfabriek LIKA, Kapelle (Z.-B.)”

En dan een groot artikel op 11 januari 1966 dat A.J. Van Liere afscheid neemt als president-kerkvoogd van de Hervormde kerk te Kapelle. We citeren een stukje: "De bijna tachtigjarige, nog zeer vitale directeur van een plaatselijke conservenfabriek, werd in de zomer van 1922 tot notabel gekozen. In 1938 trad hij tot het college van kerkvoogden toe, waarvan hij sinds 1954 de functie van president vervult." In 1966 bijna 80 jaar? Dan moet hij in 1886 geboren zijn. We zoeken verder op de website Zeeuwen gezocht en vinden een Adriaan Jacobus van Liere die in 1886 te Kapelle is geboren. Het is de enige met deze naam en dit jaartal in de lange lijst met naamgenoten. Het moet dezelfde persoon zijn. We vinden ook nog een bericht in Dagblad De Stem van 4 augustus 1961. Van Liere wordt daarin benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Daarin vinden we iets meer informatie. Hij is fruitkweker en al 40 jaar bestuurslid van de plaatselijke groente- en fruitveiling. Naast bestuurslid in het ziekenhuiswezen is hij firmant van de conservenfabriek LIKA. Als fruitkweker is hij in de jaren twintig van de vorige eeuw gestart met het verwerken van fruit en groenten. In die jaren een veel voorkomende combinatie. Op tal van plaatsen werden fabriekjes opgericht voor de productie van limonade, jam en groenten. Veel over die beginjaren vinden we niet. In de jaren dertig gaat Nederland gebukt onder een economische crisis. Dat heeft ook gevolgen voor de nieuwe fabriekjes. In de christelijke krant De Zeeuw van 3 maart 1932 vinden we daarover een berichtje: "De conservenfabriek te Kapelle is dezer dagen zoo goed als geheel stil gelegd wegens slapte. Thans werken er nog slechts 6 mannen en drie meisjes in de fabriek." De naam LIKA zal wel een samentrekking zijn van 'Liere' en 'Kapelle'. Toch wordt tot in de jaren zestig ook nog steeds de naam 'Van Liere' gebruikt. Wanneer de bedrijfsactiviteiten zijn beëindigd weten we niet, maar volgens een bericht in de PZC van 1 juli 1971 moet het in dat jaar zijn geweest.

Het bedrijf maakt bij de gemeente bezwaar tegen wijziging van het bestemmingsplan Bruëlis III. Het bezwaarschrift wordt niet-ontvankelijk verklaard. In de gemeenteraad wordt nog opgemerkt dat het ook weinig zin heeft omdat de fabriek de productie inmiddels had gestaakt.

De naam LIKA blijft nog lang een begrip in Kapelle. In 1977 vinden we een advertentie van een deurwaarder voor een openbare verkoping in het pand LIKA. In 2002 berichten bij Omroep Zeeland waaruit blijkt dat het voormalige fabriekspand gebruikt wordt als handelshuis LIKA voor tweedehandsgoederen, hetgeen voor overlast zorgt voor de omgeving. Enkele maanden later, op 25 mei, komt de omroep weer met een bericht. Het gebouw, dat dan omschreven wordt als het bedrijfsverzamelgebouw LIKA, werd door de gemeente gesloten omdat er asbest is gevonden.

Dat de conservenfabriek LIKA in 1971 de deuren moest sluiten komt waarschijnlijk door de toenemende concurrentie in die jaren. Meer fabriekjes moesten er mee stoppen of werden overgenomen om op te gaan in grote concerns als Hero of Hak. En in Kapelle

had zich inmiddels een nieuwe concervenfabriek gevestigd. Coroos, maar daarover een volgende keer.

COROOS

In 1957 besloot Cor Oostrom het fruitverwerkende bedrijf van zijn vader, Veluco in Geldermalsen, te verlaten om een eigen bedrijf te beginnen. In Oosterhout (bij Nijmegen) begon hij in een (gehuurd) deel van de concervenfabriek Bato aardbeien in blik te verwerken. Hij noemde zijn nieuwe bedrijf Coroos, een afkorting van zijn naam. Ook ander zacht fruit als bramen en frambozen werden geleidelijk verwerkt. Twee jaar later al werd er gezocht naar een andere vestigingsplaats waar de productie verder uitgebreid kon worden. Tijdens de gemeenteraadsvergadering in Kapelle van vrijdag 11 september 1959 werd besloten een stuk grond te verkopen om een nieuwe concervenfabriek te bouwen. Naast de al jaren gevestigde concervenfabriek LIKA zou er nu dus een tweede concervenfabriek in Kapelle komen. De verwachting was dat deze nog voor het nieuwe oogstseizoen in mei 1960 zou starten. Men ging voortvarend te werk.

Op vrijdag 18 september 1959 kwam er al een bus met vijftien personeelsleden en hun echtgenotes uit het Gelderse Oosterhout naar het Zeeuwse Kapelle. Het gezelschap werd in de - volgens de PZC - sfeervolle raadszaal van het gemeentehuis door het gemeentebestuur ontvangen. Burgemeester H.G. van Suylekom hield een gloedvol betoog over de ontwikkelingen in de gemeente, de recreatie in Zeeland en de onderwijsvoorzieningen in centrumgemeente Goes. Per bus werden deze voorzieningen bekeken. Tekeningen voor woningbouwplannen werden bekeken. Het zouden 'flinke middenstandswoningen' worden. Nog in hetzelfde jaar verschenen in de PZC de eerste personeelsadvertenties. In april 1960 werden een groot aantal vrouwelijke krachten voor de functies van controleuse gevraagd. De fabriek zou begin mei gaan draaien. Uit een bericht in Dagblad De Stem van 20 juni 1962 werden door de gemeenteraad van Kapelle een aantal nieuwe woningen in de Van der Biltlaan en de Ceresstraat toegewezen. Toen een taak van de gemeenteraad waarbij de namen van de nieuwe bewoners in de krant staan. Privacy was toen nog geen onderwerp van gesprek. Zo kreeg de heer C.P. Bayens te Kapelle, personeelslid van Coroos een woning.

Op 11 mei 1977 bestaat Coroos twintig jaar. In De Stem van 6 mei 1977 kunnen we onder de kop 'C. Oostrom sr. bouwde in 20 jaar miljoenenzaak op'. Het bedrijf heeft dan honderd personeelsleden en exporteert naar alle uithoeken van Europa. Coroos behoort dan tot de zes of zeven grootste concervenfabrieken van Nederland. Er wordt nog teruggeblikt op de verhuizing van het Gelderse Oosterhout naar het Zeeuwse Kapelle. De 59-jarige directeur in het artikel: "Onze eerste personeelskern bestond uit twintig man die met hun gezin uit Oosterhout naar Kapelle waren verhuisd. Het leek wel een soort emigratie." Ondanks de toegenomen mechanisatie was het personeelsbestand op zo'n honderd mensen gebleven. In het topseizoen van juni tot december werd dat uitgebreid met zo'n drie- tot vierhonderdmensen. Directeur Oostrom sr. houdt de

marktontwikkelingen goed in de gaten. Om die reden worden de blikconserven steeds meer vervangen door glazen potten. Ook in 1977 was het al moeilijk geschoold personeel in Zeeland te vinden. De directeur in hetzelfde krantenartikel: "Wie in Zeeland afstudeert vertrekt meestal naar buiten de provincie om daar een aantrekkelijke baan te aanvaarden. Maar als ze gepensioneerd worden, komen de meesten weer terug naar Zeeland."

En hoe ging het met het bedrijf van zijn vader, Veluco in Geldermalsen? Dat ging in 1984 failliet en werd toen overgenomen door HAK. Vervolgens kwam het in 1987 weer in handen van Coroos, waardoor het weer in handen kwam van de familie waar het allemaal begon. Als zelfstandig bedrijf komt er echter een einde aan het merk Veluco. Coroos behoort nog steeds tot een van de grootste conservenfabrieken die profucten maakt onder eigen naam maar ook als huismerk van menige supermarkt.

EEN BRIEF

Van Jacqueline Baijens ontvingen we een foto uit een herdenkingsboekje van de vroegere Hogere Burger School (HBS) uit Goes. Het is een boekje dat in 1978 is uitgegeven bij het 100-jarig bestaan de school, of beter gezegd de rechtsopvolger het Goese Lyceum. Het is een brief die directeur Dr. N. Bakker op 27 april 1920 rondstuurde. Voor wie de brief bestemd was weten we niet. Naar de docenten, de ouders of de leerlingen? Het is een waarschuwing voor het 'beruchte boek' De Hel, geschreven door de Franse schrijver Henri Barbusse (1873-1935). Het boek was in 1916 geschreven en in meer dan zestig talen vertaald. In 1919 verscheen de Nederlandse vertaling en ook hier zorgde het voor veel ophef. Wetenschapper Lisa Kuitert schreef er in 1991 over: "Een vreselijk boek, het kan jonge impressionabele mensen, na (de lezing tot zelfmoord brengen'. In het voorjaar van 1919 waren dit soort waarschuwingen in Nederlandse kranten en tijdschriften te lezen. Aanleiding tot deze bezorgdheid was het verschijnen van de Nederlandse vertaling van de roman L'Enfer van Henri Barbusse, een gebeurtenis die heel Nederland in 1919 in beroering bracht. De discussie betrof zowel de inhoud van het boek, als de onverbloemde wijze waarop de sexualiteit werd beschreven."

In de brief van de schooldirecteur staat bovenaan 'vertrouwelijk - verzoeken na lezing te vernietigen'. Blijkbaar werd het boek zo 'gevaarlijk' gevonden dat zelfs de waarschuwende brief vernietigd moest worden. Volgens de brief werden enkele leerlingen betrappt op het lezen van het boek. 'De Hel' (de Nederlandse titel) vertelt het verhaal van een vereenzaamde jongeman die bij toeval in zijn hotelkamer een gaatje ontdekt waarmee hij de gasten in de kamer naast hem kan bespioneren.

Uiteraard gebeuren daar spectaculaire dingen. Hij beschrijft hoe twee vrouwen met elkaar de liefde bedrijven en welke gedachten dat bij hem oproept. Ook is hij getuige van moord, incest en overspel. In 1919 spreekt Barbusse zijn sympathie uit voor het Russische communisme. Later wordt hij lid van de Franse communistische partij.

Was Barbusse een gevaar omwille van zijn communistische sympathieën? Of mochten de leerlingen niet geconfronteerd worden met alle beschrijvingen van sexuele handelingen? Of wie weet was het de combinatie van een communist die over sex schreef die als levensgevaarlijk werd gezien. Het doet denken aan het boek 'Ik Jan Cremer' dat in 1964 van de schrijver Jan Cremer (1940) verscheen. Ook een boek dat choquereerde over de wijze waarop over sex werd geschreven. En voor wie nog geïnteresseerd is in het boek van Babusse, het is via internet nog tweedehands te koop.

DE KATHOLIEKE KERK IN GOES IN 1815

Van Wilza Mijnsbergen ontvingen we een blaadje met als titel 'Parochie van de Heilige Maria Magdalena te Goes 1908-1983'. Het is een blad dat uitgegeven is ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het huidige kerkgebouw. Het is een extra dik nummer van het parochieblad Kontakt, zestiende jaargang dat in augustus 1983 verscheen. Daarin een aantal artikelen over de geschiedenis van het katholicisme in Goes dat verder terug gaat dan die 75 jaar. In het eerste artikel schets J. Bitter de bouw van de eerste katholieke kerk in Goes. Van oudsher was de Grote- of Maria Magdalenakerk voor de katholieke dienst. Het begin van de reformatie is 31 oktober 1517, de dag dat Maarten Luther zijn 95 stellingen op de deur van de kapel in Wittenberg slaat. Goes behoorde tot één van de laatste kerken die over ging in protestantse handen. Een deputatie van de inmiddels bevestigde predikant en kerkenraad onderhandelde op 29 september 1578 met het stadsbestuur onder meer over het traktement van de dominee, dat door de stad moest worden betaald, toen deze plotseling werden onderbroken omdat de protestanten bezig waren de Grote Kerk te ontdoen van katholieke elementen. De term "Beeldenstorm" is hier veel te zwaar aangezet. De dag ervoor hadden alle gilden, die een altaar in de kerk hadden, hun eigendommen weggehaald. Er viel zo goed als niets meer te vernielen.

Ruim 200 jaar later heeft een onbekende schrijver aantekeningen gemaakt over de periode 1814-1815. Het is de tijd waarin Napoleon was verslagen en koning Willem I werd geïnstalleerd als koning van het nieuw gevormde Koninkrijk der Nederlanden. De aantekeningen worden zelfs notulen genoemd. Uit vergelijking met de officiële stadsnotulen van de stad Goes kloppen de feiten. Onder het kopje 'tijden veranderen' lezen we:

"De nadering der Franse revolutionaire legers in 1795 zal door de meeste katholieken in ons land en met name in Zuid-Beveland in vrees en hoop tegemoet zijn gezien. In vrees, na zoveel uitbarstingen van godsdiensthaat, in hoop, dat door het in praktijk brengen der leuzen van Vrijheid en Gelijkheid een einde zou komen aan hun positie van tweederangsburgers. Afgezien van conflicten, die te verwachten waren, leverde het nieuwe bewind de Rooms en een groot voordeel op, als het ware de sleutel van de deur naar de vrijheid. Het was de scheiding van Kerk en Staat, reeds afgekondigd in 1796, die volstreekte gelijkheid voor de Wet van alle gezindten proclameerde. Hierdoor kwam een voorlopig einde aan de bevoorrechte positie, die de Hervormde Kerk meer dan twee eeuwen innam en aan

de invloed van die Kerk op de houding der Overheid ten opzichte van de Roomsgezinden. In 1806 wenste keizer Napoleon om politiek-militaire redenen ons land ten nauwste met Frankrijk te verbinden. Hij maakte hier een koninkrijk met aan het hoofd zijn jongere broer Lodewijk (1806-1810). De koning van Holland, zoals zijn titel luidde, was de Nederlanders en speciaal de underdogs, de katholieken, goed gezind. Persoonlijk bewerkte hij in verschillende steden de teruggave van kerkgebouwen aan de katholieke eredienst. Bij zijn bezoek aan Zeeland herstelde hij de statie te Veere, die uit financiële nood door de parochie Middelburg opgegeven was. Tijdens zijn verblijf in Goes kwam een regeling tot stand, waarbij de Kleine- of Gasthuiskerk (Oude Vismarkt-Gasthuisstraat) aan de Roomsen werd afgestaan.”

Het artikeltje besluit met de mededeling dat koning Lodewijk in Goes het bestaande kerkgebouw, eigenlijk meer een woonhuis waar de kerkdiensten werden gehouden, heeft bezocht. Dit stond op de plaats waar later de Koorschool heeft gezeten en recentelijk is verbouwd tot hotelkamers en bij Slot Oostende is getrokken. De katholieken zagen hoopvol uit naar de nieuwe tijd. Het eerste hoofdstuk eindigt met: “Lodewijk zal, zoals overal op de Zeeuwse eilanden, zeer begaan zijn geweest met de toestand van vernedering en machteloosheid, waarin de katholieken gebracht waren.”

De jaren daarna begon men met de bouw van een nieuwe kerk. Maar daarover een volgende keer.